

Interea rebellantibus Vvasconibus in regione Aquitanie, cum Hunoaldo duce filio Eodonis quondam, Carlomannus atque Pippinus principes et germani congregato exercitu Ligeris alveum apud Aurelianas urbem transeunt, Romanos proterunt, usque Bituricas urbem accedunt, suburbana ipsius igne comburunt. Hunoaldum ducem persequentes fugant, multa præda capta,..... inde victores circa tempus autumni reversi sunt. Eodem anno iteram exercitum moverunt contra Alemannos, supra fluvium Danubium castra metati sunt. Ibiq̄ue residentes, quousque ipsi Alemanni victos se viderunt, obsides donant, jura promittunt, munera offerunt: et pacem petentes, eorum ditioni sese submittant. Inde reversi anno secundo in Bavoriam commovent exercitum contra Ottilonem cognatum ipsorum rebellantem. Venientesque castra metati sunt super fluvium qui dicitur Lech. Bavoriorum exercitus ex alia parte. Hinc inde se mutuo videntes, usque ad xi diem Franci provocati irrisionibus gentis illius, periculo se dederunt per loca deserta et invia, ubi nullum iter unquam patebat cuiquam mortalium. Nocteq̄ue irruentes super eos, divisis exercitibus commissum est bellum. Prædictus dux Ottilo cæsum exercitum suum videns, vix cum paucis turpiter ultra Ignem fluvium fugiendo evasit. His triumphis peractis, prædicti principes victores ad propria sunt reversi.

Evoluto itaque triennio, iterum Carlomannus confinium Saxonorum ipsis rebellantibus cum exercitu irrupit. Ibiq̄ue captis habitatoribus, qui suo regno affines esse videbantur, absque belli discrimine feliciter acquisivit. Plurimi eorum Christiani effecti, baptizati sunt. Per idem tempus, rebellante Theodobaldo filio Godfridi ducis, Pippinus cum virtute exercitus sui eum a patria expulit. Illoque fugato, renovavit sibi ejusdem loci ducatum, atque exinde victor rediit. Sequenti anno præcelsi Germani provocati coturno Vvasconorum, iterum usque ad Ligerim fluvium pariter adunati venerunt. Quod videntes Vvascones, præoccupaverunt pacem petere, et voluntatem Pippini in omnibus se executuros pollicentes, muueratum eum a finibus suis ut rediret

A precibus obtinuerunt. His ita transactis, sequenti anno dum Alemanni contra Carlummannum eorum fidem fefellissent, ipse cum magno furore et exercitu in eorum patriam peraccessit, et plurimos eorum, qui rebelles exstiterant, gladio trucidavit. His ita geatis, sequenti anno Carlomannus devotionis causa instinctu succensus, regnum una cum filio suo Drocone manibus germani sui Pippiui committens, ad limina beatorum apostolorum Petri et Pauli Romam in monastico ordine perseveraturus advenit. Qua successione Pippinus roboratur in regno.

Eodem anno Saxones rebellare conati sunt. Qua de causa Pippinus cum exercitu eos prævenire compulsus est. Cui etiam reges Vuinidorum et Frisiorum ad auxiliandum uno animo occurrerunt. Quod videntes Saxones, timore compulsus sunt. Multi ex eis fuere trucidati, plures in captivitatem abducti, regiones eorum igni concrematae. Pacem petierunt, juri Francorum, ut mos fuerat, se submitserunt, et ea tributa, quæ Chlotario quondam solvebant, plenissima solutione ab eo tempore et deinceps se reddituros promittunt. Ex quibus quoque plurima multitudo videntes se contra impetum Francorum rebellare non posse, propriis viribus destituti, petierunt sibi Christianitatis sacramenta conferri. Quo peracto tempore, Baioarii fidem, quam antea promiserant, fefellunt. Qua de re princeps Pippinus commoto exercitu eorum patrias accessit. Ipsi vero ultra fluvium Igni cum uxoribus ac liberis fugerunt. Præfatus princeps super ripam Igni castra metatus, navale prælium præparavit, qualiter eos usque ad internecionem persequeretur. Hoc videntes Baioarii se evadere non posse, legatos cum multis muneribus transmittunt, et ejus ditioni se subdunt, et sacramenta vel obsides donant, promittentes se ulterius rebelles non exstituros. Ipse vero princeps in Franciam remeavit, et quievit terra a præliis duobus annis. Quo tempore cum consilio Francorum missa relatione, sedis apostolicæ auctoritate percepta, ipse Pippinus cum consensu Francorum et consecratione episcoporum sublimatur in regno.

[Hactenus codex ms.]

IX.

CHRONICON EPISCOPORUM METENSIIUM

AUCTORE ANONYMO.

(Ex D. Calmeto, Hist. Lothar.)

• Viro huic præclaro successit domnus Angerannus [At., Angilramne], in ordine trigesimus octavus. Hic archicapellanus palatii exstitit Caroli Magni. Hujus

• Viro huic præclaro. Is est Chrodegangus episcopus de quo Paulus Diaconus in Gestis episcoporum Metensium (hujusce Patrologiæ tomo XCV, col. 699).

D tempore facta est imperatorum translatio Græcorum ad reges Francorum, hoc ut fertur modo: Leonem papam III Romani zelo furoris completi corripientes,

Chronicon hoc, quod ex D. Calmeto recudimus, incipit ab Angelranno episcopo, in quo Gesta sua clausit Paulus Diaconus.

oculis privare voluerunt, sed lumen ejus penitus extinguere non potuerunt. Qui ad Carolum confugiens, honorifice ab eo susceptus est, et cum potentia exercitus Romam reductus, suæ sedi est restitutus. Unde ab eodem papa Carolus Magnus in ecclesia beati Petri die natalis Domini unctus est in imperatorem, anno ab Incarnatione Domini 801.

Præfatus Angerannus, inter cætera bene gesta, Novæ Cellæ monasterium construxit, in quo et quiescit. Rexit præsulatum annis 33 sub apostolicis Adriano, Leone præscripto, et Stephano III. Obiit octavo Kal. Decembris ^a.

Sublimatur post hunc Gundulfus trigesimus novus Metensis episcopus, conversatione ac fide venerandus. Sedit 6 annis tempore Ludovici Pii, sub apostolicis Paschale et Eugenio. Obiit vii Idus Septembris.

Post hunc quadragesimus ascendit ad apicem sacerdotii Metensis ecclesiæ Drogo, filius Caroli Magni imperatoris. Sedit annis 32 sub apostolicis Valentino, Gregorio IV, Sergio. Hic archiepiscopatus honore sublimatus est, et sacri palatii moderator ^b existit. Hic levavit corpus sanctæ Glodesindis virginis ab humo. Plurima egit magnifica, sicut qui vicem apostolicam gerebat eis Alpes per totam Galliam. Obiit in Burgundia vi Idus Novembris ^c. Corpus ejus inde relatum, sepelitur in ecclesia sancti Joannis evangelistæ Metensi, ubi et Ludovicus Pius imperator, frater ejus, quiescit feliciter, cum matre sua Hildegarda regina.

Successit eidem in præsulatu Adventius quadragesimus primus ex Metensibus liberiori genere natus. In ornamentis et thesauris ecclesiam beati Stephani ampliavit. Hujus temporibus Hincmarus Rhemorum archiepiscopus fuit, qui cum eodem Adventio Meti Carolum coronaverunt, fratre ^d ipsius Lothario divino judicio interempto. Hic Adventius sedit annis 17 sub apostolicis Leone VI, Benedicto, Nicolao, qui Thiegaudum ^e Trevirensis et Guntherum Coloniensem archiepiscopos damnavit, fautores adulterii regis Lotharii, conciliumque quod Metis tenuerant cassavit. Præfatus Adventius Meti in capella sancti Galli sepultus est, et ii Kal. Octobris ^f obiit in villa Salto dicta, sub Adriano papa secundo.

Post hunc Walo quadragesimus secundus præsul est electus. Sedit annis 6, diebus 15 ^g sub apostolico Joanne VII ^h, a quo et pallium obtinuit. Hic Walo, dum cum suis contra Normannos, qui tunc Gallias incursabant, impari manu pugnat, obtruncatur iii Non. ⁱ Aprilis, Metimque relatus, in Ecclesia Salvatoris, quam ipse construxerat, sepelitur.

^a Alias, vii Kal. Novemb., alias iv, et quibusdam v.

^b Id est archicapellanus.

^c Al., Decembris.

^d Lego, fratruel, id est, fratris filio.

^e Al., Theatgaudum et Guntherium.

^f Al., pridie Kal. Septembris.

^g Alias v.

^h Alias viii.

ⁱ iv Idus Aprilis, an. 883.

A Dominus Robertus reformator cœnobiorum et urorum urbis, quadragesimus tertius huic successit. Sedit annis 34 i sub apostolicis Joanne XI et Leone V, temporibus regum juniorum Carlomanni, et Lodovici, et Caroli. Hic Robertus genere fuit insigni Alamannorum; pallium a papa Romano promeruit; ornamenta cœnobiorum multa vel mutavit, vel renovavit, cum muris senio collapsis. Obiit iv Non. Jan. Sepultus est in ecclesia sancti Galli.

Wigericus quadragesimus quartus successit Roberto. Sedit annis 10, diebus 30. Obiit Metis xi Kal. Martii. His temporibus Hungari secundo Gallias vastantes, multas urbes ac ecclesias in cineres redeperunt, et plurimum sanctorum reliquiarum de loco ad locum translatae sunt. Tum regnabat Arnulphus.

B Quadragesimus quintus dignæ memoriæ domus Adelbero successit Wigerico. Inter multa, Gorziense cœnobium pene collapsum fundis et ædificiis restituit, muro circumdedit; simili modo et sancti Arnulphi ecclesiæ in Metim multa commoda providit. Sedit annis 30 k, mensibus 9, diebus 25. Obiit vi Kal. Maii. Gorziæ sustinet resurrectionis diem.

Successit ejus infule pontificatus Theodericus quadragesimus sextus qui monasterium sancti Viacentii martyris in suburbio Metensi ^l ædificavit honorabiliter, multisque pignoribus sanctorum insignivit ab Italia secum devictis ^m. Hujus gesta habentur. Floruit sub imperatore primo Ottone, filio Henrici regis Lotharingorum. Præfatus Ottone ⁿ imperante, famosum bellum factum est in Calabria, inter ipsum et Saracenos, in quo innumerabilis multitudo Christianorum obeundo vicit xvii Kal. Augusti. Revelata est siquidem beato de Bajoaria Odelrico præsul ^o talis divinitas visio.

Videbatur sibi videre justum Dominum judicem in schemate Jesu Christi sublimi solio residere, omnemque cœli ordinem circumstare. Examinatio statim parata est, quaestio ventilata, cui cederet victoria, Ethnico, an Christum professis. Iniquitas et peccatum Christianorum excreverat eo usque, quo judicarentur subijci gladio Saracenorum. Sanctus evigilans sacerdos, visionem manifestat exercitui. Orationibus igitur et jejuniis simul instant, spem suæ salutis in pura confessione ponentes. Interea multitudo vulgi fame ac inopia profligati, sese exercitui substrahentes, cum Saracenis disponunt confingere, malentes gladio quam fame perire. Pietas itaque divina semper consulens animarum saluti, permisit eos in præsentiarum interimi, quibus providit dari gloriam æternæ requiei.

Hac lacrymabili cæde peracta, vulgi militia, igno-

^l Alias xxxiii.

^k Al. xxxv.

^l In Insula urbis.

^m De ea translatione vide libellum editum tom. V. Spicilegii, et verba Sigiberti ad an. 970.

ⁿ Sub Ottone II, obiit anno 984 Sigibert.

^o Udalrico Augustæ Vindelicorum episcopo. De ea clade illata Ottom I imperatori an. 469, videndus in Sigiberti. in Chron.

rante regali, denuo beatus præsul Odefricus in visum rapitur, et rursus (sicut primitus) cernit in throno Redemptorem nostram et iudicem, cui gloriosa ipsius genitrix Maria, cum omnium coelestium ordine supplicabat ne contentium sibi offensas plecti pateretur triumpho gentili. Statera secundo statuitur, et æqualitas utrorumque fidelium ac infidelium consideratur. Pœnitentia fidelium procedens ex gemitu mentis, præponderat naturalis iustitiæ legis. Ecce adest et martyr Laurentius, cuius imminabat dies festivus. Hic representans crudelitatem tormentorum in se consummatorum, et compassionem sui fidelium populorum, victoriam impetrat cum coelesti cœtu populo fideli. Sacerdos itaque festinus mittit nuntium imperatori, hostique ut congregiatur imperat. Facta congressione sub invocatione Christi, et ejus martyris Laurentii, hostes terga vertunt, fidelitas confortatur, impietas enervatur; et ex illa tempestate festum sancti Laurentii celebrius habetur.

Successit et huic consanguineus ejus Adelhero, Metensium præsul quadragesimus septimus de quo multa leguntur honeste descripta. Hic renovavit cœnobium sancti martyris Symphoriani; præcipue tamen et alia a suis prædecessoribus inchoata tantum monasteria, ipse ad summum deduxit. Ejus gesta qui vult dignoscere, dignetur quæ de eo scripta sunt legere. Sedit annis 28. Obiit xviii Kal. Januarii. Sepultus est in ecclesia sancti Symphoriani, ubi et sancti Æpletius, Pappolus, Goericus, Godo, Aptatus et Felix pontifices meritis insignes quiescent.

Quadragesimus octavus post hunc ascendit ad episcopatum Theodericus secundus, qui monasterium urbis principale sancto Stephano protomartyri construxit, adepto ipsius brachio a Bysonica civitate. Inter ipsum autem et Henricum imperatorem dissensione non modica orta, prædia multa ecclesiastica pro auxilio distribuit per decennium, sicut refert successio modernorum. Rexit cum potentia cathedram annis 30. Obiit ii Kal. Maii, sepultus in ecclesia sancti Stephani. Et hujus tempore Guarinus abbas sancto construxit basilicam Arnulpho, quam sanctus Leo nonus dedicavit, privilegioque suo sublimavit.

Huic sanctitate ac religione venerabilis Adalbero quadragesimus nonus successit, pacis amator et cœnobiorum reparator. Hujus sub temporibus Ecclesiæ præfuerunt Romanæ sanctus Leo nonus, primo Leucorum episcopus; Stephanus, qui et Fridericus filius Gothelonis ducis; et Alexander, cui successit Hildebrandus, qui septimus dicitur Gregorius. Hic Adalbero prædiis suis ecclesiam sancti Salvatoris infra urbem ampliavit, in qua quiescit. Obiit Idus Novem., regnante Henrico secundo post Conradum b.

Hinc ab Ecclesia Leodiensi ascitus domnus He-

^a Sive Byzantio. Lege Sigibert in annis 1004 et 1009. An. 1047 Sigibert.

rimannus, ordinatus est Metensium præsul quinquagesimus. Hoc tempore maximum schisma exortum est inter regnum et sacerdotium. Imponebatur itaque rex super regem, papa super papam; et hoc diutius perseveravit, ex quo disciplina discubuit a sua vivacitate.

Hic Herimannus præsul admonitus visione, sanctum levavit ab humo Clementem, primum doctorem Metensium, et tertio die obiit: qui beatus Clemens ad matrem delatus ecclesiam, maximis lætificavit populos miraculis per triduum. Defuncto episcopo, nihil signorum ostendit per biduum, unde admirati cives, redduntur tristes: sed mox redditur lætitia, et aperitur causa. Revelatum est cuidam namque religioso nomine Lubrico, fundatori ecclesiæ sancti Petri de Monte Brianci, quod intra dilationem illam signorum, beatus Clemens ante tribunal Christi pro anima prædicti præsulis cum diabolo acerrime decertavit. Objiciebatur enim ei ab inimico quod metu mortis inconstanter egisset inter dissensionem regni et sacerdotii, malens fuga persecutiones et suæ perversiones ecclesiæ, violato sacramento (quod exigitur more imperiali) prævenire. At beatus Clemens pastor, sui suscipiens causam vicarii, pro singulis iudici piissimo preces fundebat genu flexo. Quid plura? divina sui flexa sacerdotis supplicatione censura, veniam indulsit, et maledicto silentium accusatori imperavit. Quamvis vero divinæ nulla sit mora efficacæ, tamen quia Trinitatis essentia in humanitatis Christi persona judicat omnia, ex dispositionis ordine, dicuntur fieri moræ.

Hic Herimannus episcopus ex ecclesia Leodiensi assumptus, in ecclesia sancti Petri Metis est sepultus, presidente universali Ecclesiæ Gregorio VII, vacillante imperio. Obiit iv Non. Maii, et cessavit episcopatus multis annis.

Cum itaque mare sæculi velut Africo et Aquilone fluctuaret, catholici Metenses terrorem postponentes imperialem, ex Ecclesia Treverensi domnum Poppone personam nobilem catholicis consentientem elegerunt pontificem, celebrata consecratione ipsius a legato apostolicæ sedis. Potestas imperialis alium (scilicet Adalberonem) subinducere nitens, Metenses fide firma restituerunt. Et sicut pridem duos Brunonem ac Gualonem intrusos expulerunt, sic et tertium Adelberonem, non sine multo labore ac periculo suarum rerum excommunicatum deposuerunt. Huic certamini velut signifer imperterritus, et in omni conflictu intrepidus domnus Adalbero, post Treverensium archiepiscopus gloriosus, de gradu in gradum promotus, ab ipsa (ut ita dicam) pueritia pro fide catholica in castris Ecclesiæ militavit, donec ex schismate trophæum pacis invexit Ecclesiæ.

Defuncto autem domno Poppone, qui provisor pius exstitit clericis pro tempore, magnificentum et

^b Henrici III filio, Conradi nepote.

nobilem virum, ex Viennensi archiepiscopatu assumptum domnum Stephanum apostolica consecratum benedictione in urbe Romana, palliique dignitate honoratum suæ vitæ curriculo (ecclesiæ Treverensis salvo privilegio) in episcopum suscipiunt. Qui quoniam adhuc vita floret, et ætate viget, tentatio sileat elationis orta ex peste adulationis, et preces fundantur Deo pro continuo ipsius studio.

APPENDIX PRIMA,

Ab anno 1120 ad 1200 circiter.

Domno Popponi tam Burgundiorum quam Lothoringorum excellenti genere clarus, sed virtute et animi nobilitate clarior domnus Stephanus, anno Domini 1120, videlicet anno Callisti papæ secundo successit. Hic Callisti ex sorore nepos, cum regaliam nondum ab Henrico quinto qui tunc temporis arcem tenebat imperii, recepisset, schismate inter regnum et sacerdotium adhuc durante, in urbe Romana ab eodem pontifice summo consecratus est, et tam pallii dignitate quam cardinalis titulo honoratus. Hic a civitate Metensi biennio et eo amplius (quia præmemorati principis gratiam necdum habebat) exclusus, primos ordines in loco qui sancti Quintini mons dicitur, celebravit; et omnes curtes episcopatus a tyrannide, solo Rumuliaco excepto, occupatas, fratris sui comitis Barrensis aliorumque cognatorum et amicorum suorum fretus auxilio, celeritate mira recuperavit.

Idem in ipsa promotionis suæ recentia castrum Ferli, quod viatoribus per illas transeuntibus partes valde erat perniciosum; castrumque Ducis apud Vicum; et munitionem inter Vicum et Marsallam in loco pallustri sitam; simulque castrum comitis de Hoemborc, quod Marsallo adhærens, toti villæ onerosum damnosumque diu exstiterat, in manu valida destruxit et complanavit.

Processu temporis gratia imperiali sibi conciliata, de virtute in virtutem sine intermissione conscendens, castrum quod Ramberti-Villare dicitur, firmavit; castrumque nobile Lucelborc, quod ad ipsum jure hereditario descendit, beato contulit Stephano; et castrum Hoemborc [*Hombourg*] jure ab ipso feudali descendens, post decessum comitis Hugonis a duce Lothoringiæ occupatum, domini Friderici patris auxilio sibi et posteris suis acquisivit, libere omni ævo tenendum; acquisivit etiam sibi, et suæ perpetuo ecclesiæ castrum Viviers, et partem Ducis de Lemburc in castro Rucey, cum universis appendiciis. Castrum quoque Mirabel, et Falconis-Montem; rebelliones Danubrii et Asperimontis, firmatis ante ipsa castra munitionibus, viriliter perdomuit. Apud Spinal turrim quæ Moronis dicitur, a duce occupatam, virtute recepit potenti; et multo post tempore castrum superius propter insolentiam, et immoderatam excessus advocati, juvante ipsum duce Matthæo, obsidione clausit et cepit. Et tunc dux in recompensationem servitii hujus, jure feodi ab eo advocatiam recepit Spinalensem. Et ipse dux versa vice, alodium, quod apud Vicum habebat, beato Stephano Metensi contulit libere et quiete, et omni ævo tenendum

Idem pontifex venerandus castrum, quod Petra pertusata dicitur, cum anno integro et eo amplius, tribus munitionibus (quarum usque hodie vestigia apparent) in circuitu firmatis obsidione clausisset, tandem compulsi ad deditioem. Cum per castrum Deulewart graves ei injuriæ illatæ sæpius fuissent, tandem expugnavit illud, et in favillam cineremque redegit. Nihilominus etiam turrim apud Thiecourt [*Thiecourt ou Thiaucourt*] firmatam; et castrum in loco qui Walteri mons [*Vatimont*] dicitur situm, quæ episcopatum graviter infestabant, diruit ac subvertit. Nec est inter eximia gesta ejus reticendum, quod ipse tempore, quodam duce ei verram [*La guerre, Verra ou Werra*] inferente, castrum ipsius Prigney magnanimitè obsedit, illudque muris jam perforatis indubitanter cepisset, nisi victoriam jam paratam, jamque imminentem, impedisset frater suus comes Barrensis. Cujus gesta inclyta et annalibus digna enumerare, et litteris explicare si vellem, ante quidem membrana deficeret quam materia.

Cum annis 14 sub apostolicis Callisto, Honorio, Innocentio, Cælestino, Lucio, Eugenio, Anastasio, Adriano, sub principibus Romanis Henrico V, Lothario, Conrado, Frederico sedisset, 14 Kalendas Januarii, annis et meritis plenus, et in schismate Alexandri et Victoris, quod inchoatum jam fuerat, catholicus jam migravit ad Dominum, et juxta chori [*Stephani*] introitum in dextera ipsius parte meruit sepeliri.

Huic an. Domini 1164 successit dominus Thedericus, fratris sui comitis Barrensis [*Reginaldi*] filius, vere ei tam moribus quam sanguine propinquus. Illi sollicitudo summa et cura specialis hæc fuit, ut sub ipso metu justitiæ tam prædonum quam latronum coerceretur audacia, tutaque esset inter improbos innocentia; et ubi malitia dominari consueverat, refrenaretur malignandi facultas. Hic paci et tranquillitati ecclesiarum, omniumque sibi creditorum commoditatibus ea providit diligentia, ut eum miles, clerus et populus, vererentur ut dominum et ut patrem diligenter. Hic malis et nocuentis quæ per castrum Habundanges, si alius quis homo potens adeptus illud fuisset, episcopatus quotidie possent inferri, provide et solerter occurrens, sibi ac suis ipsum acquisivit successoribus, domumque ibi ædificavit egregiam.

Acquisivit nihilominus sibi et posteris suis Wermnesperc et Radonis-villam [*Forte, Raville*]. Castrum Conflans [*Conflans in Jarnisy*] de firmo reddidit firmius, ipsumque palatio nobili decoravit. Idem cardinalibus Octaviani hæresiarchæ civitatem Metensem cum nuntio imperatoris satis pomposo ingressis, et clerum universum ad sacramentum obedientiæ idolo suo præstandum cogere volentibus, viriliter in

^a Vel Petra pertusa, Pierre-percée, à l'orient de Badonviller.

facie restitit, ipsosque infecto prorsus propter quod A venerant negotio, cum pudore et confusione omnimoda fecit recedere. Ex quo ejus facto quamplures imperii civitates æmulandæ virtutis, eosque similiter contemnendi, et exemplum sumpserunt et audaciam.

Sedit annis 9 et 7 mensibus sub pontifice summo Alexandro III, imperante Friderico; et propter pericula quæ ex schismate adhuc durante imminerebant, ad sacerdotii gradum et consecrationem pontificalem concendere veritus, electus tantum et levita, tertio Idus Augusti, inter tot illius magni schismatis turbines et procellas scuto armatus fidei, catholicus decessit. Cujus sarcophagum a domni Stephani prædecessoris sui et patris sepultura chori tantum dividit introitus, ut quos amor et sanguis in vita conjunxerat, modica et in morte separet locorum distantia.

Hic communi clericorum electione, et tam militum quam civium applausu, successorem habuit nobilem virum et perpetua dignum memoria, domnum Fridericum de Plujosa. Hic beato Stephano Anerey ^a acquisivit: cui tam ætate decrepita quam incurabili ægritudine laboranti, sed nunquam virilem animum, nunquam liberalitatem, nunquam curialitatem, cui a cunabulis deservierat, deponenti, optime divina in hoc providit miseratio, quod ipse suas et ecclesiarum sibi commissarum potestates ita conservavit indemnes, ut nullam sub regimine ejus diminutionem nulloque prorsus detrimentum sentirent. Hic cum sub præmeritorato pontifice summo Alexandro, Friderico imperante, electus tantum et levita propter præfata schismatis pericula, duobus annis et totidem mensibus sedisset, v Kal. Octobris catholicus migravit ad Dominum. Sepultus est autem in oratorio quod sancti Galli dicitur, ante altare (sicut ipse in extremis agens expetierat) beati Joannis evangelistæ.

Successit huic filius ducis Lothoringiæ Theodericus quinquagesimus quintus, cujus pater dux Mathæus, statim post filii inthronizationem, castrum suum Surkes ^b, quod jure allodii tenebat, beato Stephano Metensi facta solemniter super altare donatione contulit, et Spinalensem advocatiam, quam ei dominus Stephanus contulerat, in ejusdem filii manum deposuit, et penitus werpivit ^c. Hic turrim in medio castri Luzemburc [Luzembourg, entre Phalzbourg et Saverne] sitam, quam tunc temporis comes de Salverna [Sarverden] tenebat, sibi suisque successoribus, ipso comite capto recuperavit. Sedit annis 6 et paulo amplius sub papa Alexandro, et Friderico imperante avunculo suo. Qui et alia armis digna gessisset, nisi ejusdem Alexandri III manum sensisset validam, sua ob hoc electione cassata ab illo, quia infra ordines fuerat celebrata.

Hic, cum episcopatus per annum fere post ipsam vacasset, anno Domini 1180 habuit successorem dominum Bertrannum de Saxonici partibus oriundum, clarum quidem genere, et vitæ ac morum honestate

^a Al. *Ennery*.

^b Al. *Syerch*.

^c *Werpire*, relinquere, cedere; *æquerpir*.

omnimodis commendabilem, et tam divinæ quam humanæ legis peritum egregie. Senserat et ipse, cum Bremensis esset electus, Alexandri III severitatem, ejus quoque electione sub causæ hujus prætextu cassata ab illo, quia fuerat infra ordines celebrata. Quod magis in odium Friderici imperatoris, cui ipse charus admodum et familiaris erat, quam amore justitiæ factum publice fama prædicabat. Sed felix in ruina quæ reparatur in melius. Cecidit ibi ut fortior resurgeret. Divina nimirum huc eum voluit transferri ordinatio, ut hic amplius proficeret et fructum haberet uberiorem.

Ejus itaque apud nos rudimenta et opera prima hæc fuerunt. Vineas suas fere omnes creditoribus a suo prædecessore expositas, citius quidem et facilius quam credi aut sperari posset, ad manum et mensam suam revocavit, et curtim Archansiacum [Argansy, ou Algancy] pro 700 libris ab eodem prædecessore suo comiti de Dasburc oppigneratam, per justitiam imperialem et principum sententiam prudenter ac viriliter recuperavit. Consequenter apud Vicum [La ville de Vic] nobilem ædificavit domum, et castrum Bascurt [Bassecour] sibi et posteris suis acquisivit. Nec est silentio prætereundum quod ipse processu temporis, castrum quoddam a Waltrano homine comitis de Bascurt non procul a Saleburc [Sarbourg] firmatum, episcopatus in partibus illis valde nocivum, in manu potenti et valida destruxit.

His ita se habentibus, et ipso quæ pacis, quæ religionis, et quæ justitiæ sunt, studiosa tractante diligentia, ecce tanquam in fornace probari eum Dominus volens, et inter sæculi hujus turbines et procellas virtutem ejus clarescere, insperata ipsam persecutione ad tempus flagellari permisit. Cum enim dominum Folmarum Trevirensis electum, a summo pontifice Urbano III contra voluntatem Friderici imperatoris consecratum, de ipsius summi præsulis mandato, cui nec debuit, nec ausus fuit contraire, recepisset, et quæ Cæsaris Cæsari, et quæ Dei sunt Deo reddere cupiens, debitam exhibuisse reverentiam, ad iram et indignationem princeps incitatus, bona ejus universa confiscari fecit, totumque episcopatum Metensem per ministeriales suos in facti hujus vindictam sasiri ^d, quasi enorme et detestandum esset piculum summo obedire pontifici, et plus Deum vereri quam hominem. His ille auditis, personæ suæ saluti præsidio fugæ, ut alter Athanasius, consulens, migravit Coloniam, et in ecclesia sancti Gereonis, ubi prius canonicus exstiterat, spei suæ anchoram figens, ibi asylum, ibi pro exsilio patriam invenit. Ubi non solum a fratribus, et con-canonis suis, verum etiam ab universo Coloniensi clero, et præcipue a metropolitano illustri Philippo, tanta personæ et meritis ejus præstita veneratio, tantæ dejectioni ejus exhibitæ compassionibus, totque necessitatibus suis a liberalitate eorum collata subsidia, ut eum fere patriæ et

^d Al. *saisiri*, id est, capi et confiscari; gallice, *saisir*.

reditus in exsilio facerent oblivisci. Cai cum exacto biennio, gratiæ imperialis serenitas opitulatione divina, multisque tam principum quam aliorum supplicationibus reddita fuisset, rediit tandem ad ecclesiam suam, diu desideratus Job noster, sed minime ad duplicia restitutus. Qui enim vinum in cellariis, frumentum in horreis, aliaque abundanter bona discedens reliquerat, ita in reditu suo evacuata omnia et penitus exhausta invenit, ut rursus cum recitativis vacare curis et laboribus oporteret, et ad omnium quæ humanis necessaria sunt usibus, acquisitionem quasi de novo accingi. Cujus annis et meritis felix divina miseratio incrementum præstare dignetur, nec desit qui in loco et tempore sequentia ejus gesta tradat annalibus, et ad cognitionem transire faciat posterorum.

APPENDIX SECUNDA.

Ad annum 1260 deducta.

Post dominum Bertrannum felicis memoriæ, sublimatus est in episcopum Metensem dominus Conradus, vir quidem strenuus, ex Teutonicorum progenie ortum dicens, clarus sanguine, sed nobilior moribus et virtute, et inter principes imperii venustate personali et corporis elegantia decoratus. Hic etiam Spiensis episcopus, et imperialis aulae cancellarius, negotia imperii tanquam prudens et fidelis dispensator, animi discretione fidelitatem ipsius comitante, adeo procuravit, quod in talento sibi credito pigre non dormiens, sed sollicitè vigilans, domino suo plenam de eo potuit reddere rationem, in requiem Domini sui cum gaudio ingressurus.

Ipsæ equidem decorem domus Domini et locam ejus habitacionis diligens, Metensem ecclesiam exquisitis ornaamentis decoravit. In villa de Vico, quod tunc firmata munimine aliquo minime clauderetur, castrum nobile murorum et turrium altitudine firmavit. Et licet ad negotia imperii sibi commissa pro maxima parte temporis traheretur, nec posset in Metensi diocesi, nisi raro et modice suam præsentiam exhibere, tamen in ejus absentia, fama probitatis, providentiæ et virtutis ejus militante, terram episcopatus Metensis contra fortes et nobiles et potentes viriliter protexit, et defendit tanquam præsens, et rebellium violentiam cum armis, tum prudentia sagaciter refrenavit. Anno igitur pontificatus sui 13 vitam feliciter finivit, et in choro Spiensis ecclesiæ sepelitur.

Hic successit frater domini Asperimontis dominus Joannes, quem clari sanguinis generositas decorabat exterius, et morum gravitas interius illustrabat. Qui cum esset in flore juventutis suæ constitutus, citra annos, qui in electionibus episcoporum requiruntur, immaculata ejus vita defectum ætatis in eo plenius supplente, clerici concordia, et lætitia populi pariter accedente, assumptus est in episcopum Virdunensem; ubi de die in diem, de bono in bonum proficiens, sic continuavit et auxit suæ famam bonitatis, quod ex merito suæ bonitatis atque actionis, in Me-

tensem episcopum unanimiter est translatus. O virum ineffabilem! qui lorica justitiæ indutus, clypeo continentię munitus, galea patientię protectus, et armis virtutum circumdatus, vultus sui gratia pascere videntes, mellita verborum suorum modestia recreabat audientes, humilibus aderat simplicitate columbina, majoribus astutia serpentina assistebat, et tyrannis feritate leonina resistebat! Cum autem in negotiis Metensis ecclesiæ assidue vigilaret, illustris comes de Dauborc [*Dagsbourg*] viam universæ carnis est ingressus. Cujus filia, quæ hæres unica in hæreditate paterna successerat, ab ipso episcopo instanter postulavit, ut feodum sibi redderet, quod pater suus de Metensi episcopo tenerat; quod episcopus ipsi reddidit, non sine multorum nobilium supplicacione

et rogatu: ea tamen conditione adjecta, quod si ipsam sine hærede proprii corporis, mori contingeret, feodum ipsum ad Metensem ecclesiam pleno jure rediret, conditione eadem sigillis authenticis commanata, et fide testium pariter roborata. Sed cum eadem commissa sine hærede proprii corporis, occulto quodam Dei judicio decessisset, dominus Walterus dux de Lemborc, comes Lucelburgensis [*Luxembourg*], et multi alii nobiles et potentiores de imperio, consanguinei ejus, ac fautores, castra quæ erant de feodo prædicto, cum eorum pertinentiis nequiter assiderunt, ea suæ ditioni usurpare, et retinere in perpetuum contra debitum conditionis prædictæ molientes: quibus episcopus, qui virilem et fortem gerebat animum, qui nec extollebatur in prosperis, nec deprimebatur in adversis, prudentia suam concomitante potentiam, potenter resistens et patenter, in longo guerrarum discrimine, in armorum strepitu, labyrintho expensarum tandiu indefesse insudavit, quod divina providentiæ, quæ in sui dispositione non fallitur, rei exitum prosperavit. Nam idem episcopus comitatum Metensem, et quatuor castra nobilia, Sarabore videlicet, Albam [*Sar-albe*], Turquestein, et Arestein, quæ erant de feodo prædicto, cum suis appendiciis acquisivit, et Metensi ecclesiæ perpetuo contulit possidenda. In quorum acquisitione (ut de castrorum fortitudine et amenitate locorum taceatur), proventus episcopatus sui duplicavit; et insuper advocatiam de Marsal, in qua multo plus habebat advocatus quam dominus, pro quibusdam vicis, quæ erant modici valoris in respectu, permutavit; in quo etiam conditionem ecclesiæ suæ fecit admodum meliorem.

Cum vero hæc sibi prospere successissent, et jam locus esset tranquillitatis et pacis, inimicus homo seminavit zizaniam, ac inter ipsum et cives suos Metenses pestem discordiæ suscitavit: cives quidem prædicti, de quorum adipe processit iniquitas, elevati superbia, villam episcopi, quæ Chates [*Châtel de vant Metz, à l'occident, près Saint-Germain*] dicitur, ante Metim combusserunt, clericum unum excecaverunt, et multas alias irrogarunt injurias, quas longum esset litterarum memoriæ commendare. Quod cum episcopus dissimulare non posset, competenti

monitione premissa, cives excommunicavit, et ma-
num in eos aggravando, civitatem ecclesiastico sup-
posuit interdicto; et demum civitatem exiens, in
monte castri dicti *Saint-Germain*, quod ante Metim
firmaverat, se recepit; sed et post ipsum laudabilis
et robusta de Porta-Salis [*Le paraige de Porte-Seille*]
parentela expulsa fuit a civitate, propter civile odium
quod latebat inter cives, et maxime quia ipsa paren-
tela ipsi episcopo in jure suo fideliter aderat, et ei
laudabiliter adhaerebat: ita quod in civitate nec unus
quidem de parentela illa et sibi adhaerentibus reman-
sit, sed omnes inde exierunt, et se in dicto castro
repperunt, domibus eorum funditus dirutis, et bonis
omnibus suis quae in civitate reliquerant, confiscatis.

Cum vero idem episcopus dictorum civium mali-
tiam per spiritualem gladium refrenare non posset, B
invocavit auxilium brachii saecularis, ducem videlicet
Lotharingiae, et comitem Barrensem fideles suos,
quos jure fidelitatis, qui sibi tenebantur, in auxilium
suum contra cives Metenses confederationis vinculo
et interpositione juramenti, qui funiculus difficile
rumpiitur, colligavit; sed quoniam nusquam tuta
fides, fratrum quoque gratia rara est, dicti nobiles
corrupti etiam pecunia, quae ipsos videntes saepius
excacat, non solum episcopum quem fovere debe-
bant, non sine nota prodicionis reliquerunt, verum
etiam eidem se opponere praesumpserunt, et durante
inter eos per triennium guerrarum discrimine, dicti
mohiles et commune Metense, cum eis parentelam
praedictam in castro praedicto ex improviso obsede-
runt. Quo audito episcopus constante constantior, C
fide firmus cum Abraham, sapientia Salomonis non
intectus, patientiae Job non expers, spe Simeonis
suffultus, quem quidam de fidelibus suis clericis et
laicis reliquerant, cum idem episcopus fratrem suum
secum non haberet, qui in Franciam se transtulerat,
ut cum armatorum potentia rediturus fratri suo sub-
veniret, et episcopus Viridunensis, consanguineus
suis, qui sibi libenter in manu potenti affuisset, ad
ipsum pervenire non posset, cum fortuna in tantum
sibi movere potuisset alius in eclipsim despera-
tionis incidisse, ita ut de resurrectione ipsius nulla
spes haberetur: vir idem resumens vires animi, in
Teutonium ad gentes extraneas se convertit, ubi il-
lustrium virorum de Eurestein et de Dabore comi- D
tum, et aliorum multorum nobilium, qui in habenda
militia potentes erant, auxilium imploravit. Qui sibi
cum prece, tum pretio unanimiter adhaerentes, col-
lecto magno exercitu, ipsum sunt secuti, et in tan-
tum processerunt, quod se super Mosellae fluvium re-
ceperunt.

Quibusdam igitur de suis laudantibus, ut illa nocte
fluvium non transirent, nec permetteret episcopus
longo itinere fatigatos laborare ulterius transeundo
illa nocte, sed procrastinaret transitum, et daret re-
quiem hominibus et jumentis; idem qui plus suo
quam aliorum sensu et ingenio regebatur, plus sibi-

^a Id est, *miseratione*, Gal. *pitid.*

^b Id est, *Matthai.*

metipsi credens quam aliis (licet adversarii sui pro-
certo tenerent, quod Mosellam de caetero non trans-
iret) Mosellae fluvium, qui tunc plenis erat alveis, cum
exercitu copioso in admirationem multorum transva-
davit, ita quod ne unus quidem remansit, qui fluvium
non transiret. Mira res! Si enim illa nocte non trans-
issent, sic excrevit fluvius nocte ipsa, quod iu mane
nullo modo transire potuissent. Et sic illi qui in ca-
stro obsessi erant, quorum sanguinem concives sui
saeviter sitiabant cum plus quam per octo dies suc-
cursum exspectare non possent, et mortis periculo
subderentur: sed Salvator, qui omnes homines vult
salvos fieri, et neminem vult perire, dedit episcopo
voluntatem transeundi, et transiit, terrasque dicto-
rum nobilium ingressus, ponens in Domino anchoram
suae spei, elegit potius se et suos committere Martis
discrimini, quam jus ecclesiae suae relinquere inde-
fensum, et amicos suos mortis periculo subjacere.

Et cum in medio terrarum ducis et comitis, quibus
etiam commune [*La commune de Metz, la bourgeoisie*]
civium Metensium aderat, paratus esset confligere
cum eisdem, et cum jam starent hinc inde castrorum
acies terribiliter ordinatae, processit in medio vene-
rabilis episcopus Tullensis, genu flexo supplicans, et
orans, et suadens Metensi episcopo ut reciperet verba
pacis.

Idem igitur episcopus illi parentelae compatiens,
tanquam fidelitatis illorum, quam erga dominos suos
studio devotionis ab antiquo exercuerant nec imme-
mor, nec ingratus, pietate ^a ipsorum ductus, ut eos
posset sine periculo corporum et rerum liberare;
quibus redemptio seu liberatio alias quam ipso me-
diante non patebat; et quia dubii sunt eventus bello-
rum, elegit in eorum liberationem certitudinem com-
positionis et pacis. Et sic ipse quem suorum movebat
pietas, et adversarii sui in quos timor tremorque re-
pente irruerant, pestem guerrae gravissimae pace leta,
et laudabili concordia, mediante Tullensi episcopo,
profusis multorum lacrymis, confuso humani generis
inimico, terminarunt. Idemque episcopus, et fidelis,
robusta et constans de Porta-Salis parentela, cum
gaudio ad propria redierunt. Quinto decimo autem
episcopatus sui anno, presidente domino Innocentio
papa quarto, ac domino Friderico filio domini Hen-
rici imperatoris regnante, vitam feliciter consumma-
vit, et sepultus est in choro majoris ecclesiae Meten-
sis. (An. 1238.)

Hujus enim fuerat, quod habent hoc tempore raro,
Mitis vita, manus munda, pudica caro.

Post hunc in vinea Domini Metensis ecclesiae con-
corditer enituit fecunda plantatio, propagatus indi-
gena reverendus pater Jacobus Metensis episcopus de
regali prosapia, frater nobilis viri quondam Maheu ^b
ducis Lotharingiae ex patre Ferrico ^c quondam duce
Lotharingiae de sorore comitis Barrensis procreatus.
Qui episcopus de nobili progenie, praeclearior virtuti-
bus et moribus fulgebat; in quo quidquid virtutes

^c Id est, *Friderico.*

desiderant, confluebat, videlicet pacis amicitia, pudicitiae cupiditas, in potentia strenuitas, in strenuitate claritas, benignitas, sapientia, prudentiaque temperata, ac in eodem iustitia, forma boni livore carens, elementa conjunxit, virtusque inserta resplenduit, pacis robore discordias suffocando, imperturbatus existerat inter prospera et adversa, morum ornamentis undique circumseptus.

Cujus decorem virtutum sol et luna mirabantur; cui regnanti concordia patriæ totius applaudebat, quam in præsentis ipso semoto ^a plaga pestilentiae non reliquit, cum non sit qui sanet vulnera patriæ conturbata, aut qui jacenti concussæque dexteram porrigat miserantis. Metensis diocesis quæ sub ejus umbra fuerat patriæ robur fortitudinis, facta est per ejus eclipsim viribus imbecillis ac procellis intumescens non modice conquassatur, grexque Dominicus jam fere apparet pastorali regimine destitutus: qui suo tempore flectens habenas circum adjacentium rerum, cuncta sub juris regula limitabat, et conatus cupiditatis infringens, ejus morsus illicitos refrenabat, dum ædificia quæque suæ diocesis diruta vetustate, sumptu mirabili visus est undique reparare, villas, castra, et castella debilia roborando, novaque construendo; eandemque diocesim quamplurimis acquisitis de novo possessionibus decorando. Nam in oppido Saleborc [*Sarbourg*], quod tempore prædecessoris sui ardenti desiderio fuerat inchoatum, munitio-
nibus insignibus, turribus et fossatis, et murorum propugnaculis fortissimis consummavit; et de Alba [*Sar-albe*], de Herrestein et de Druchetin [*Turkestein*] turres et muros in melius reparavit, novas cisternas profundando; villas quoque de Vico et de Marsallo adeo firmavit, quod ab hostilibus insultibus non valeant expugnari; ac circa villam de Rambervilleir, quæ sepibus erat circumdata, clausura murorum fortissimorum, et viginti quatuor altarum turrium decore circumfulsit ^b, castrumque Spinalense et oppidum magnis firmitatibus reparavit, et castrum de Conflans, quod fere corruerat vetustate consumptum, munitioibus turrium et murorum decoravit, fossatisque profundis præmunivit.

Insuper juxta veterem Homborc, speculam totius mundi, castrum de novo construxit in cacumine cujusdam montis deserti, quod Homborc adhuc nominatur, opere nimium sumptuoso, et inæstimabilibus expensis, ad totius episcopatus tuitionem, ubi militum, civium, incolarum, et episcopi castra præfulgent ab invicem separata, murorum altitudine, et turrium fortitudine, ac ædificiorum decore insignata, ubi de

^a Id est, mortuo.

^b Id est, circummun'vit a fulcio

^c *Habundanges* supra dicitur

reditibus mensæ episcopalis sæculares canonicos instituit cum sufficientibus redditibus, ad cultum divini numinis deputatos, ipsorumque stagnum et molendinorum ædificatione adornavit. Item in abbatibus Belli-Prati [*Beaupré, Ord. Cit.*], et Salli-Vallis [*Salinel, Ord. Prem.*], aliisque locis erexit innumerabilia ædificia operibus sumptuosissimis. Insuper acquisivit feudum de Albo-Monte reddibile cum suis appendiciis omnibus, ab episcopo metensi perpetuo possidendis.

Præterea cum Ecclesia direxisset aciem contra dominum Conraldum filium Friderici imperatoris, post sententiam depositionis latam in eundem, idem dominus Jacobus cum manu potenti, et brachio excelso veniens in adiutorium Ecclesie, per virtutis suæ ac militiæ fortitudinem et industriam dictum Conraldum mirifice fugavit et devicit, impensis innumerabilibus non parcendo. Item feudum de Marrimont cum appendiciis suis reddibile, et de Ruckevignes reddibile cum appendiciis suis, et feudum de Gabondanges ^e cum appendiciis suis episcopatu reddibile ab illustri viro Th. comite dicto Soberto, in perpetuum acquisivit. Item ab illustri viro domino Henrico de Salmis feudum de Pierrepersie ^d cum appendiciis suis, et reddibile cum hommagiis acquisivit. Item a domino Th. de Creincourt acquisivit domos cum appendiciis suis. Et a Domino Werico dicto Le Vogien, partem suæ advocatiæ de Valle de Faus. Item a domino Petro filio domini Petri quondam militis de novo castro, advocatiam de Castris ante Metim [*Châtel devant Metz*]. Item acquisivit ab advocato advocatiam Metensem. Item cum discordia inter ipsum et F. ^e duce Lotharingiæ nepotem suum ^f super eo quod ipse petebat ab ipso partem suæ hereditatis ex parte patris et matris sibi provenientem; tandem per pacem obtinuit, retinuit, et habuit quidquid idem dux habebat apud Marsallum, et apud Vicum, et apud Remereville, et apud Corbesal [*Corbesal*], et apud Sellacort, et apud Rembervilleir, et apud Somerville, et apud Villeines, et apud Bissoncourt, sicut in litteris super hoc factis plenius continetur: quæ omnia per prædictam pacem acquisita, idem episcopus contulit episcopatu Metensi, sicut plenius in litteris suis continetur. Qui tam in temporalibus quam in spiritualibus viginti duorum annorum curriculis circumspice gubernans diocesim, post hæc feliciter triumphans in Domino, cum patribus obdormivit.

Actum anno millesimo ducesimo sexagesimo, mense Septembri, Alexandro papa quarto in summo pontificatu præsidente.

^d De petra pertusa, *supra*.

^e Ferricum.

^f Desideratur orta est.